

מסורת הש"ס

- א. זכחים נז, א.
- ב. תוספתא פסחים פ"ג (יא).
- ג. ירושלמי סב, ב. בבא בתרא טז, ב. פנהרין ק, ב.
- ד. שבת צה, א. תוספתא שבת פ"ג (ג). ירושלמי שבת פ"ג ה"ג.

גרסות

אחד החולב ככת"י ובמקבילה: החולב. פגרוגות ככת"י: פגרוגות.

לשון

בורסקי מקור המלה הוא ביוונית βουσσεύς ומשמע: מעבד עורות, או: βουσσεύς רבך השיד לעורות.

ושואלים: ועולה גופה מנלן [וקרבן עולה עצמו מנין לנו] שיש לזרוק דמו במקום שיש בו יסוד? ומשיבים: אמר קרא [המקרא] "ואת כל דם הפר ישפך אל יסוד מזבח העולה אשר פתח אהל מועד" (ויקרא ד, ז) אלמא [מכאן] שעולה טעונה יסוד שהרי מייחסים את יסוד המזבח דוק לקרבן העולה.

ועולה גופה מנלן – שמתן דמה נמוקם שיש תחתיו יסוד. למעוטי זורק וזרוס חוץ ונלמה לזורח לזל לפון ולמה לזרוס לזל מערב. דהכי תנן (מדות פרק שלישי משנה ה'): "אוכל מזונה למה חתך ונדרוס למה חתך. אל יסוד מזבח העולה – גבי חטאת [נשיל] כתיב 'ולקח הכהן מדם החטאת וזננעו ונתן על קרנות מזבח העולה ואת דמו ישפך אל יסוד מזבח העולה' – והוה ליה למיכתה אל יסוד המזבח, למה לי דכתיב 'וזננעו' מזבח העולה? חלף הכי קאמר: חלף יסוד מזבח העולה. עצלנית – מפני שנתעלה להיות אחרונה. והא לא סגי דלאו הכי – דמזנה לשלש כחות. לזרוזי נפשיתהו – להיות מן הראשונים. שלא ברצון ר' אליעזר – דלמר זעלמל גבי מנכד, דהיינו דומיא דהדחה לזכא חיוז הטלת. הלכך, נמוקד שככר נעשה לזרך גניה, – אסור. החולב – מושך החלב מן הבטחה. מחבץ – מעמיד החלב, ועושה ממנו חנילין, שקרוין מטונג*.

א ועולה גופה מנלן? אמר קרא: "אל יסוד מזבח העולה" – אלמא עולה טעונה יסוד.

א "צתה כת ראשונה וכו'". תנא: גיהיא נקראת כת עצלנית. והא לא סגי דלאו הכי, מאי הוי להו למיעבד? – אפילו הכי, איבעי להו לזרוזי נפשיתהו. כדתניא: רבי אומר: אי אפשר לעולם בלא בפסם ובלא בורסי, אשרי מי שאומנתו בפסם, אוי לו מי שאומנתו בורסי. ואי אפשר לעולם בלא זכרים ובלא נקבות, אשרי מי שבניו זכרים אוי לו מי שבניו נקבות.

ב "כמעשהו בחול וכו'". שלא ברצון מאן? – אמר רב חסדא: שלא ברצון רבי אליעזר. דאי רבון גיהא אמרי שבות הוא, ואין שבות במקדש. מאי היא? – דתניא: יאחד החולב והמחבץ והמגבן – פגרוגרות. המכבד והמרבץ והרודה חלות דבש בעוגג בשבת – חייב חטאת. היד ביום טוב – לוקה את הארבעים, דברי רבי אליעזר. וחכמים

תוספות

החולב כגרוגרות – הקשה הרב רבי אפרים: דתנן בפרק "המוציא" (שבת עו, ב) דשיעור המוציא חלב כדי גמיאה, ושיעור שבת הן שוים לכל המלאכות הוצאה חתינה וקציירה ותיקין: דתתם חלב כדי גמיאה שהוא שיעור גדול. אבל הכא, בחולב לבניה דאחשבו אחשביה – שיעורו

כגרוגרות, דוטר. אבל אי כדי גמיאה זוטר צריך לומר דתתם חלב לבניה ולכך הכא שיעורו כגרוגרות. והא דמחייב בכדי גמיאה – היינו במפרש בהדיא לאכילה ולשתיה. דאי סתם חולב לאכילה ולשתיה. ולא לבניה – אפילו היה מפרש בהדיא לבניה היה לו להתחייב בכדי גמיאה דוטר, הואיל וסתמו לאכול ולשתות. כדאמרינן בסוף "כלל גדול" (שבת עו, א): המוציא תבן כמלא פי פרה לגמל – חייב. אף על גב דלגמל לא היה שיעורא בהכי, הואיל וסתמא לפרה – מיחייב אשיעורא דפרה. ויש מפרש: דכשהחלב כבר בעין – מיחייב בכדי גמיאה, אבל חולב לא מיחייב אלא בכגרוגרות, דאין אדם טורח לחלוב בפחות מנוגורת. וכי האי גוונא מפליג ב"המוציא" (שבת עט, א) גבי עור לעשות קמיע.

המכבד והמרבץ – על כרחך לאו פסיק רישיה הוא דבפסיק רישיה לא הוה שרי ר' שמעון לרבץ לכתחילה בשילהי "המצניע" (שבת צה, א). ויחזיק דמאן? דוחק לומר דפליגי אי הוי פסיק רישיה אי לא. ונדאה לרבינו והושה גומות לבסוף. ויבגן סברי דאין מתכוון אלא לרבץ בעלמא, וליכא אלא שבות. תימה לרבינו יצחק: היכי מתוקמא מתינתין כר' אליעזר? והא בעודה שהיה לה רצפת אבנים לא שייך בה אשווי גומות, ואפילו לכתחלה שרי. כדאמר בשילהי "המצניע" (גם זה שם): אממר שרא זילתא במחוזא. אף על גב דגורין ב"במה מדליקין" (שבת כט, ב) עיליתא דשישא אטו עיליתא דעלמא – מחוזא היתה כולה רצופה באבנים, לא גורין אטו דער דעלמא. ואומר רבינו יצחק: דבעורה בין רובד לרובד הוי גומות. אי נמי: דלר' אליעזר דאיכא איסורא דאורייתא בכיבד דעלמא – גורין עורה אטו כיבד בעלמא. דכמה שבות אשכחן במקדש בפרק דעירובין (קב, ב). אבל לרבנן, דאפילו בעלמא ליכא אלא איסורא דרבנן – אין שבות כי האי במקדש, כיון דליכא איסורא דאורייתא בשום מקום. פסק בהלכות גדולות דכיבד מותר, כדאמרינן ב"המצניע" (צה, א) גבי ריבוי: האידינא קיימא לן כר' שמעון דשרי לרבץ לכתחילה.

עיונים

כת עצלנית / ובירושלמי פטירים: אם כך קוראים לאותם אנשים שהתכוונו לעשות מצוה ואף עשו אותה, כל שכן שראויים לנינוי אלה שבשל עצלותם נמנעו מלעשות מצוה.

שלא ברצון מאן / ואפשר לומר כי שאלה זו נשאלה גם מפני ההנחה שראוי לא עשו במקדש עצמו כבקיאות דברים שהם כנגד הסכמת כל חכמי ישראל (מה שאין כן לענין אנשי ירושה שעשו שלא כהלכה) ולכן מן הסתם היה זה רק כנגד רעתם של חכמים בודדים בלבד.

המחבץ / פירושו של מחבץ אינו כרור די הצורך. רש"י כאן מפרש שהמחבץ הוא המחמיר את החלב לעשות ממנו גבינה. ובמקום אחר פירש שהוא המעמיד ליבה בתוך חלב (סנו אחר של גבינה) או שזה המכניס את החלב המתבון לתוך כלי שיולו ממנו המים.

אורח ההלכה

החובב / החולב את החממה בשבת – חייב מן התורה שחייא תולדת פסוק. (רמב"ם, ספר זמנים, הלכות שבת, ס"ח ה"ז).

המחבץ / המחבץ את החלב ועושהו חממה כשבת חייב מן התורה, שחוא תולדת בורה. (שם ה"א)

המבון / העושה נכינה כשבת חייב משום תולדת בונה. (שם פ"ו ה"ו)

המכבד והמרבץ / אסור לכבד את הקדש שמא ישהה גומות, אלא אם כן היה המקום רצוף אבנים, וכן אין מריחים את הרצפה ביום טוב, כל שכן בשבת. ותעושה כן עובר על דברי חכמים. שהלכה כחכמים שאין בכך אלא משום שבות.

(שם סכ"א ה"ג)

* מנוג'ש מן הצרפתית העתיקה moton ומשמעו: נוש' חלב שהחמיץ.

אחד זה ואחד זה – מכבד ומרנן ורודה. אצל תמיד לא קאמרי, דתולדות לז מלכה נינהו, כדאמרינן צפרק "התלמידי" ר' אליעזר משום הכי חמידי: חולב משום מפרק, ננגן משום כובה, מחנן משום נורר, ביהמלכיה. ומרנן ומכבד משום התם משום אשוויי גומות. ורודה – ומדכתינן (שמואל א' יד) "ויטבול לחוה ציברת הדגשי".

רב אשי אמר – לעולם רבנן דלמרי בעלמא נמי שנות הול. ומתניתין כר' נתן דלמרי: שנות שאינה לריכה – לא התירו נזקק. שאם נשפך דמו של אחד מהן – לארץ ולא נזקק ממנו לזנוח. נמצא כוס זה מכשירו – שהרי מעורב בו מן הנשפך. שמה לא נתקבל בכלי – אחרת שמה לא להכשיר, שמה לא נתקבל בכלי, ותו לא ונהייל ליה זריקה. דתני: נשפך מולר נהמה על הרצפה ולאספו – פסול. צנחיס נזקק שני (עו, א). אף אני לא אמרתי – שיעיל, אלא כשתקבל בכלי. ומנא ידע – ר' יהודה הא נתקבל בכלי? והא תשמי בעלמא חול דקאמר שאם ישפך דמו וכיון דלתקוני ספיקי אתא – היכי מיתקני כהני? שמה לא נתקבל. כהנים זריזין הן – וליכא למיחש לשמה לא קיבלוהו. ליגאל שמה ריח: שמה לא נתקבל בכלי כל זה שמה שאז מולר, ונמלח זורק דם פסול. אף אני לא אמרתי מלמלח אלא מוקדס שיעדען שנשפך דם דמי שנתקבלו בכלי. ואי משום דמיערב נהו מהאי דלא נתקבל, כגון דם התמזית – הא קא פריך ליה נסיפא. ורשאו עיקר. אי זריזין הן – היכן נשפיקן? הא זריזין הן, ויודעי. אגב זריזותיהו – שמהריס לרוך ולקרנ ולרוק, מיתשיר מדייהו. והלא דם

אמרים: אחד זה ואחד זה אינו אלא משום שבות. רב אשי אמר: אפילו תימא שלא ברצון חכמים, ורבי נתן היא. דתניא, רבי נתן אומר: שבות צריכה – התירו, שבות שאינה צריכה – לא התירו.

ג רבי יהודה אומר כוס היה ממלא וכו'.
תניא, רבי יהודה אומר: כוס היה ממלא מדם התערובות, שאם ישפך דמו של אחד מהן נמצא זה מכשירו. אמרו לו לרבי יהודה: והלא לא נתקבל בכלי? – מנא ידעי? – אלא הכי קאמרי ליה: שמה לא נתקבל בכלי. – אמר להן: אף אני לא אמרתי אלא בנתקבל בכלי. – מנא ידעי? – יפהנים זריזין הן. – אי זריזין – אמאי משתפיך? – אגב זריזותיהו דעבדי משתפיך. – והלא דם התמצית מעורב בו! – רבי יהודה לטעמיה, דאמר: דם התמצית דם מעליא הוא. דתניא: דם התמצית באזהרה. רבי יהודה אומר: בהיכרת. – והאמר רבי אלעזר: מודה רבי יהודה לענין כפרה שאינו מכפר, שנאמר "כי הדם הוא בנפש יכפר".

מפורת הש"ס
ה. זכחים לד, ב. כל הסוגיה בשינוי קל. ס. א. מנחות נט, ב.
ו. שבת ב. א. קיד, ב. עירובין קנ. א. פסחים נט. ב. ביצה יח. א. בבא בתרא צ. א. חולין סב. ב. זכחים לה. א. חולין יד. א. פסחים ס"ב (יח). ירושלמי פסחים ס"ה ה"ח.
ה. זכחים לה. א. כריתות ד. ב. כב. א.

גרסות

שלא ברצון חכמים ורי נתן היא כתיב: רבנן, שלא ברצון ר' נתן.
דעבדי משתפיך כתיב: דעבדי היא משתפיך.

התמצית – של פסחים הרבה מעורב בו. ואי נשפך דם של אחד כולו נטל נתיטו, ומה תועיל זריקה, שהרי נטל? **דם התמצית** – של חולין ושל קדשים. **באזהרה** – נלחו, ולא כרת. דכתיב "כי נפש כל גזר דמו נשפך הוא וגו'". עד "כל לזכור יכרת". יאל דם התמזית שאינו דם הנפש. ונמסכת כריתות מפרש טעמא, חושה לאוין כתיבי נדס ומייתירי קד לזכ התמזית. לענין כפרה – שאינו ראו לזריקה.

תוספות

ואין נראה לרבינו יצחק, דהא מוין עפר ממקומו אסרינן ב"כירה" (שבת לו, א) ובביצה (ה, א), ועוד: בפרק "כל הכלים" (שבת קכד, ב) אמרינן: אמר ר' (אליעזר) אף מבדול של תמרה מותר לטלטל. ופרקי: אי מחמה לצל – בהא לימא ר' (אליעזר) כו'. משמע דפשיטא דהוי מלאכתו לאיסור לכולי עלמא. ואף על גב דרבינן שרי לכתולה לר' שמעון – בכיבוד אסור, דמשוי ביה גומות יותר מרבינן.

שמה לא נתקבל בכלי – פירש בקונטרס: ולא תועיל זריקה, משום דנשפך מצואר הבהמה. וקשה לרבינו יצחק: דמכל מקום יזוק, דתועיל זריקה נתקבל בכלי, ואסור להעלות דם פסול על גבי המזבח, כדמוכה בכמה דוכתי. דוקא אם עלו בדיעבד לא ידו. וקאמר: אף אני לא אמרתי אלא בנתקבל, דסמינן אורייתא כהנים כדמסיק. דוקא מדם הראוי להתקבל פריך, אבל דם התמצית – כמים בעלמא חשיב, כיון דאינו ראוי לכיוסו אינו אוסר להעלותו. וכי פריך: והלא דם התמצית מעורב בו ומבטיל ליה ברוב – לא פריך מדם הראוי להתקבל ונשפך, דעולין אין מבטלין זה את זה אפילו לרבנן, כדאמר ב"הקומץ דבה" (מנחות כב, ב).

ושואלים: אי [אם] זריזין הם – אמאי משתפיך [מדוע נשפך הדם]? ומשיבים: אגב זריזותיהו דעבדי משתפיך [מתוך זריזותם שעושים במהירות נשפך הדם] ולכן צריך לזרוק מדם התערובת. ושואלים: והלא דם התמצית מעורב בו שהרי חלק מן הדם שעל הרצפה הוא מן הדם שהמשיך לשהות לאחר שנשחטה הבהמה, והוא הקרוי דם התמצית, ודם התמצית אינו דם, ואינו ראוי כלל למזבח! ומשיבים: ר' יהודה לטעמיה [לשיטתו] דאמר בכלל: דם התמצית דם מעליא הוא [דם מעולה הוא] לכל ענין. שכן שנינו בתוספתא: האוכל מדם התמצית הרי הוא באזהרה כלומר: עבר על מצות לא תעשה, אבל אין דינו חמור כאוכל דם ממש שהוא חייב כרת. ר' יהודה אומר: אף האוכל דם התמצית הרי הוא בהיכרת. על תירוק זה מקשים: והאמר [והרי אמר] ר' אלעזר: מודה ר' יהודה לענין כפרה לזריקה על המזבח שדם התמצית אינו מכפר, שנאמר "כי נפש הבשר בדם הוא ואני נתחיו לכם על המזבח לכפר על נפשתיכם כי הדם הוא בנפש יכפר" (ויקרא יז, יא)

ואין נראה לרבינו יצחק, נראה לרבינו יצחק, דהכי פירושו: שמה לא נתקבל בכלי, ואסור להעלות דם פסול על גבי המזבח, כדמוכה בכמה דוכתי. דוקא אם עלו בדיעבד לא ידו. וקאמר: אף אני לא אמרתי אלא בנתקבל, דסמינן אורייתא כהנים כדמסיק. דוקא מדם הראוי להתקבל פריך, אבל דם התמצית – כמים בעלמא חשיב, כיון דאינו ראוי לכיוסו אינו אוסר להעלותו. וכי פריך: והלא דם התמצית מעורב בו ומבטיל ליה ברוב – לא פריך מדם הראוי להתקבל ונשפך, דעולין אין מבטלין זה את זה אפילו לרבנן, כדאמר ב"הקומץ דבה" (מנחות כב, ב).

עיונים

אחד זה ואחד זה / היו מפרשים ראשונים שסברו כי דברי חכמים מוסכים לכל דברי ר' אליעזר וכלל מלאכות. אבל הרי"ה והאוננים ורוב המפרשים סבורים כי נחלקו חכמים רק בדבר מלאכות מן המכבד והלאה אבל במלאכות החולב המחנן והמנבן חכמים מסכימים. שמה לא נתקבל / ומה שלא אמרו לו חכמים: הלא דם שכבר נזרק למזבח מעורב בו! שמה היו עושים חוקין שדם שזרק לא יחזור למקום בו היו שחטים את הקרבנות אלא ישאר ליד המזבח (תו"א).

איסורי דם / האיסור שנאמר בדם (אשר בנללו גם מכשירים את הבשר) הוא מן התורה כדם קלוח – דם שהנפש יוצאת בו. אבל כמה מיני דמים כגון דם התמצית, דם האיברים

שלא פרש – יש להם דינים אחרים, מקצתם אסורים כאיסור חמור פתוח (כלא ולא ככרת) מקצתם רק מדברי סופרים, ומקצתם אין בהם איסור.

אורח ההלכה

דם התמצית / האוכל דם התמצית זוקה אצל אינו חייב עליו כרת, שאין חייבים בכרת אלא על דם שהנפש יוצאת בו, כדברי חכמים. (שם, ספר קרושה, הלכות מאכלות אסורות, פ"ו ה"ד).

דמ שהנפש יוצאה בו - דס קילות. שחטשה דמיס הס, נפרק י"ס שטיסה... אלא ר' יהודה לטעמיה דאמר אין דמ מבטל דם - הלכך לא נייל הוול...

דס שהנפש יוצאה בו - מכפר, דם שאין הנפש יוצאה בו - אינו מכפר. אלא רבי יהודה לטעמיה דאמר: אין דם מבטל דם. תניא, דאמר להו רבי יהודה לתכמים: לדבריכם, למה פוקקין את העזרה? אמרו לו: שבת הוא לבני אהרן שילכו עד ארפכותיהם בדם. - והא קא חייץ? - לח הוא ואינו חוצץ.

כדתיא: יהדס והדיו והחלב והדבש, יבשים - חוצצין, לחין - אין חוצצין. - והא קמתוסי מאנייהו, ותנן: יהו בגדיו מטושטשין ועבד - עבודתו פסולה. וכי תימא: דמדלו להו למאנייהו - והתיא: מדו בד, ה'מדו' - כמדתו, שלא יחסר ולא יזתר! - בהולכת איברין לכבש, דלאו עבודה היא, ולא! והא מדבצי כהונה עבודה היא! - דתיא: והקריב הפהו את הפל המזבחה - זו הולכת אברים לכבש! אלא: בהולכת עצים למערכה, דלאו עבודה היא. - בהולכת אברים לכבש ובהולכת דם, מיהא היכי אזלי? - דמסגי איצטבי.

כיצד תולין ומפשטין וכו', קרעו והוציאו את אמוריו נתנם במגיס להקטירם. ואטו הוא גופיה הוה מקטר להו! - אימא: להקטירן על גבי המזבח. יצתה כת ראשונה וכו'. תנא: כל אחד ואחד נתן פסחו בעורו ומפשיל לאחוריו. אמר רב עיליש: טיעות.

הדרן עלך תמיד נשחט

הראוי להקטירן ויקטירם. כל אחד ואחד - כשהיו הולכין לנתיב היה נתן פסחו בעורו ומפשיל לאחוריו. אמר רב עיליש - דס חס. טיעות דרך סומרים ישועאלים הוא זה.

הדרן עלך תמיד נשחט

חוספות

אורה ההלכה

עיונים

ולומדים מאן: דם שהנפש יוצאה בו כלומר דם שחטשה הקולח מיד הוא הדם המכפר, ואותו זורקים על המזבח. דם שאין הנפש יוצאה בו ושותה לאחר מכן - אינו מכפר. ואם כן, אף לשיטת ר' יהודה יש לחשוש שמא זורק לא מד הדר שושפך אלא מדם [לשיטתו] דאמר: אין דם מבטל דם ואין אומרים שמיעוט דם כשר בטל ברוב דם התמצית וכיון שכן אפילו יש רוב דם התמצית בכוס זו, כיון שיש בה גם מעט מהדם הראוי לזריקה - וזרקו ויוצא בו ידי חובת, תניא [שנויה ברייתא] אמר להו ר' יהודה לתכמים: לדבריכם שאין צורך למלא מדם זה למה פוקקין את העזרה שלא ישפך הדם מיד לתוך הכיבים המצויים בעזרה? אמרו לו: שבת הוא לבני אהרן שילכו עד ארכובותיהם [קרוטליהם] בתוך דם הקדשים שהם מראים בכך את חיבתם לקדושת העבודה, ושואלים לגטוס של ענין, כיצד ילכו עד ארכובותיהם בדם הוא קא חייץ [והרי הוא חוצץ] ואם יש חציצה בין הכהן והמקדש העבודה נפסלת? ומשיבים: דם זה לח הוא ואינו חוצץ. כפי ששינו: הדם או הדיו או החלב או הדבש, אם היו יבשים - חוצצין לענין טבילה ולשאר ענינים, אם היו לחין - אין חוצצין, ועוד שואלים: אם הולכים בדם אהן קמתוסי מאנייהו [והרי חתולכים בגדיהם] ושנינו: היו בגדיו של כהן מטושטשין [מולוכלים] ועבד בדם - עבודתו פסולה שחייבים בגדי כהונה להיות בגדי נוי והדר, וכי תימא דמדלו להו למאנייהו [ואם תאמר שמרימים את בגדיהם] שלא יתלכלכו - והתיא [והרי שנויה ברייתא] אחרת הדרשת מה שנאמר "ולבש הכהן מדו בד" [ויקרא ו, ג] מדו משמע: שלא הבגד כמידתו בדיוק, שלא יחסר ולא יזתר המרים את בגדו - שוב אין הבגד בדיוק כמדתו! ומשיבים שהיו הכהנים הולכים בדם לא בעבודות הקדש עצמן אלא רק בהולכת האברים לכבש דלאו עבודה היא [שאינה עבודה מעבודות הקודש] אלא רק הכנה לעבודה אחרת, ומקשים: ולא? וכי אין זו עבודה? והא מדבצי כהונה [והרי ממה שצריך שתעשה עבודה וזכונה] דוקא משמע שעבודה היא! שכן שנינו כברייא על הכתוב "הקריב הכהן את הכל והקטיר המזבחה עלה הוא אשה ריח ניחוח לה" [ויקרא א, יג] - זו הולכת האיברים לכבש! אלא צריך לומר שהכהנים היו הולכים בדם בשעת הולכת עצים למערכה דלאו עבודה היא [שאין זו עבודה]. ושואלים אולם אם המקדש מוצף בדם בהולכת אברים לכבש ובהולכת דם למזבח מיהא היכי אזלי [בכל אופן כיצד הולכים] כלא להתלכלך בדם? ומשיבים: דמסגי איצטבי [שהם הולכים על איצטבות] שהיו כונים חלקים מוגבהים ברצפה, ועליהם ואין כאן חציצה ולכוך. שנינו כי לאחר הפשטה היו מוציאים את האימורים ונותנים אותם במגיס להקטירם. ושואלים: אטו הוא גופיה הוה מקטר להו [וכי הוא עצמו דוקא אותו כהן שנתן היה מקטיר אותם] ולא אחר? ומשיבים: אימא [אמור] [תן]: להקטירן על גבי המזבח שהיה נתון כדי להקטיר את החלבים על גבי המזבח, ולא שהוא עצמו היה עושה זאת, ועוד שנינו: יצתה כת ראשונה וקרבן הפסח עמה להר הבית, תנא [שנה בתוספתא]: כל אחד ואחד נתן פסחו בתוך עורו ומפשיל אותו ומטילו לאחוריו וגושאו כך. אמר רב עיליש: טיעות כלומר נשאו אותו כמנהג הישמעאלים.

דס שהנפש יוצאה בו - מכפר, דם שאין הנפש יוצאה בו - אינו מכפר. אלא רבי יהודה לטעמיה דאמר: אין דם מבטל דם. תניא, דאמר להו רבי יהודה לתכמים: לדבריכם, למה פוקקין את העזרה? אמרו לו: שבת הוא לבני אהרן שילכו עד ארפכותיהם בדם. - והא קא חייץ? - לח הוא ואינו חוצץ. כדתיא: יהדס והדיו והחלב והדבש, יבשים - חוצצין, לחין - אין חוצצין. - והא קמתוסי מאנייהו, ותנן: יהו בגדיו מטושטשין ועבד - עבודתו פסולה. וכי תימא: דמדלו להו למאנייהו - והתיא: מדו בד, ה'מדו' - כמדתו, שלא יחסר ולא יזתר! - בהולכת איברין לכבש, דלאו עבודה היא, ולא! והא מדבצי כהונה עבודה היא! - דתיא: והקריב הפהו את הפל המזבחה - זו הולכת אברים לכבש! אלא: בהולכת עצים למערכה, דלאו עבודה היא. - בהולכת אברים לכבש ובהולכת דם, מיהא היכי אזלי? - דמסגי איצטבי.

כיצד תולין ומפשטין וכו', קרעו והוציאו את אמוריו נתנם במגיס להקטירם. ואטו הוא גופיה הוה מקטר להו! - אימא: להקטירן על גבי המזבח. יצתה כת ראשונה וכו'. תנא: כל אחד ואחד נתן פסחו בעורו ומפשיל לאחוריו. אמר רב עיליש: טיעות.

הדרן עלך תמיד נשחט

הראוי להקטירן ויקטירם. כל אחד ואחד - כשהיו הולכין לנתיב היה נתן פסחו בעורו ומפשיל לאחוריו. אמר רב עיליש - דס חס. טיעות דרך סומרים ישועאלים הוא זה.

הדרן עלך תמיד נשחט

הדרן עלך תמיד נשחט

חוספות

אורה ההלכה

עיונים

- מסורת הש"ס
א. זכחים לה, א. עת, א. מנחות כ, א. מנחות כא, א. תולין פו, ב.
ב. זכחים לה, א. תוספא פסחים פ"ג י"ב.

- ג. שבת קכ, ב. זכחים לה, א. מנחות כא, א. תוספא מקואית פ"ד.
ד. תוספא מנחות פ"א (ג). זכחים ית, ב. לה, א.
ה. יומא ב, ב. זכחים לה, א.
ו. עירובין קד, א. יומא כו, א. תנינה יא, א. זכחים ד, א. יד, ב. כד, ב. מנחות י, א.
ז. יומא פ, ב. בשבתי, סוטה ז, ב.

גרפות

ותנו היו בגדיו כו' כתיב חסר המשפט. ובגרפות: תנא: היו בגדיו כו'. להקטירם כתיב לכולל בשמנה טז, כו. ותקטירן נתנם במגיס להקטירם אטו הוא גופיה כתיב. ותקטירן במגיס גופיה שלקא דעתך אלא אימא להקטירן.

לשון

טיעות
שם מופשט מן הכינוי הארמי לעיבי, מיעוט שמקורו ערבי.
שם של אהר משכני התרבים שהיו נודדים באזור זה.

משנה אלו דברים דוחין את השבת – לקמיה גמרא מפרש מנא לן. שחיטתו וזריקת דמו – אי אפשר ללא זיוס, דכתיב (ויקרא ז) "זיוס נותנו להקריב את קרבניהם" – זיוס ולא זלילה. מיהו קרביו – מפרש בגמרא, וטעמא שלא יסריחו. צלייתו והדחת קרביו אין דוחין – דלפטר

א משנה

דמו, ומיהו קרביו, והקטרת חלביו. אבל צלייתו והדחת קרביו – אינו דוחין את השבת. *הרכבתו והבאתו מחוץ לתחום, וחתיכת יבלתו – אין דוחין את השבת. רבי אליעזר אומר: דוחין. אמר רבי אליעזר: והלא דין הוא: מה אם שחיטה שהיא משום מלאכה – דוחה את השבת, אלו שהן משום שבות – לא ידחו את השבת? אמר לו רבי יהושע: יום טוב יוכיח, שהתירו בו משום מלאכה ואסור בו משום שבות. אמר לו רבי אליעזר: מה זה יהושע? מה ראה רשות למצוה? השיב רבי עקיבא ואמר: הזאה תוכיח, שהיא משום מצוה, והיא משום שבות – ואינה דוחה את השבת. אף אתה אל תתמה על אלו, שאף על פי שהן משום מצוה והן משום שבות – לא ידחו את השבת. אמר לו רבי אליעזר: ועליה אני דן, ומה אם שחיטה שהיא משום מלאכה דוחה את השבת – הזאה שהיא משום שבות אינו דין שדוחה את השבת?

וגם על ההזאה אני חולק, ואומר שדוחה ולא תעכבה מפסח, ומוקל וחומר זה ענינו.

תוספות

אלו דברים – זריקת דמו תנא אגב שחיטתו. וקשה לרבינו יצחק: אמאי לא תני נמי הפשט עורו דדחי שבת, כדתנן בפירקא דלעיל (סד, א): ארבעה עשר שחל להיות בשבת מניח ידו כו' ותולה ומפשיט! ותירץ רבינו יצחק: משום דהוי בכלל הקטר חלביו, שאינו יכול להפשיט אלא עד החזה לר' יוחנן בן ברוקה, בפרק "כל כתבי" (שבת קיז, ב). ואפילו רבנן דפלוני עליה – לא שרו להפשיט כדרכו אלא עד החזה, והשאר מפשיט וחותך בחתיכות קטנות, כדאמרינן התם: לא צריכא דשקיל לה בברזי.

עיונים

ומיהו קרביו / בירושלמי מבאר שמיהו זה נעשה על מנת שלא יאסרו שמקריבים את האימורים מחד זבח מלוכד. ופטעם זה מנה את המיחוי בין המלאכות הנעשות בפסח לצורך נבוא ולא לצורך האוכלים, שהרי לפי פירוש זה המיחוי נם הוא משום כבוד שמם (מלאכת שלמה).
הלא דין הוא / ואמרו בתוספות כי נראה שקל וחומר זה דן ר' אליעזר רק לדברי חכמים, כי לשיטת עצמו אינו צריך כלל לכל דבר וחומר זה, שלדעתו כל מכשירי מצוה דוחים את השבת, ואפילו אלה שיכולים להעשות מבעור יום, וכך יש להבין דבריו: לשיטתי אפילו מלאכה נמורה הותרה, אבל לדעת חכמים צריכים היו להחיר לפחות שבות. אלו שהן שבות / ואפשר לומר שהחכמים החולקים עליו סבורים כי אף דברים אלה שרי אליעזר סבור כפשוטו שהם שבות אסורים משום מלאכה ממש. תרכבתו – משום שאינם מקבלים את שיטתו בו כמירא שהיו נושא את עצמו, ולכן הוא משאוי מן התורה, והבאה מחוץ לתחום – כשיטת ר' עקיבא שאיסור החומים הוא מן התורה (פיה"מ לרמב"ם).

משנה אלו דברים בקרבן הפסח דוחים את השבת אם חל ערב פסח בשבת: שחיטתו, וזריקת דמו, ומיהו (ניקוי) קרביו, והקטרת חלביו על המזבח. אבל צלייתו והדחת (הזיצת) קרביו – אינן דוחין את השבת אלא ממתנים עד שתצא השבת ואז עושים מלאכות אלה. הרכבתו של הפסח עצמו, שהרי קרבן הפסח היה בא מן הטלאים או הגדיים, והיו ביניהם קטנים מאד שאינם יכולים להלך בעצמם כל הדרך כולה, והיו נוהגים להרכיבם על כתפיהם והבאתו מחוץ לתחום, וחתיכת יבלתו שאם היתה בו יבלת, שהיא מום שכל עוד שהיא בקרבן הריהו פסול להקרבה ואם תיהתך יהא כשר – אין דוחין את השבת. ר' אליעזר אומר: כל אלה דוחין את השבת. אמר ר' אליעזר: והלא דין (קל וחומר) הוא: מה אם שחיטה שהיא אסורה בשבת משום מלאכה בכל זאת דוחה את השבת לצורך קרבן הפסח, אלו הרכבתו והבאתו מחוץ לתחום וכיצא בהן האסורים משום שבות וגזירת חכמים בלבד, לא ידחו את השבת? אמר לו ר' יהושע: יום טוב יוכיח שהתירו בו בתורה דברים שהם משום מלאכה כגון ביטול ואפייה ואסור בו לעשות כל מה שאסרו חכמים משום שבות, ואין אישוא ללמוד מן ההתר בתורה לכל איסורי חכמים. אמר לו ר' אליעזר: מה זה יהושע?! כיצד מוכיח אתה הוכחה פגומה כזו מה ראה רשות למצוה? וכיצד אפשר להוכיח מאיסור השבות ביום טוב שהיא בדבר הרשות, לענין של עבירה על שבות כדי לקיים מצות פסח! השיב ר' עקיבא

מסורת הש"ס

א. פסחים ס"ב, ב. עירובין ק"א.

גרסות

דוחין בכתי"י: שדוחין.
והלא דין הוא כר"ח: ומה.
אינו דין שדוחה בכתי"י:
לא מרחת.

אורח ההלכה

דחית שבת לצורך הפסח / שחיטת קרבן הפסח, זריקת דמו, ומיהו קרביו, והקטר חלביו דוהים את השבת, ואם חל ערב פסח בשבת עושים כל אלה כמו ביום חול.
אבל צלייתו והדחת קרביו – אינן דוחות את השבת, הרכבתו והבאתו מחוץ לתחום אף שאמורות רק מדברי חכמים וכן חתיכת יבלתו הלאה ככזו אינן דוחות את השבת כדברי ר' יהושע שהלכה כמותו.

(רמב"ם, ספר קרבנות, הלכות קרבן פסח, פ"א הי"ח)

הזאה בשבת / סמא מת שחיה שביעי שלו כערב פסח, אם היה ערב פסח בשבת – אין מוין עליו בשבת (אף שההזאה אסורה רק משום שבות). ונראה לפסח שני, כדברי ר' יהושע ור' עקיבא.

* ורוא"ה מן הצרפתית
העתיקה VEROE ומשמעו:
יבלת.

